

Dette forhold, var dømt til at mislykkes i lighed med alle Grundtvigs andre forhold til de kvinder, han mødte, inden han traf Marie Toft, lige fra Constance Steensen-Leth til Luise Hennings.

Det er ikke utænkeligt, at forholdet til moderen har spillet med i forholdet til adoptivfætrene hos morbroderen og i forholdet til Marie Blicher, der dels var ældre end han selv, dels bar hans moders andet fornavn. Er det tilfældet, vil det stemme med Ulrich Vogels beskrivelse af Grundtvigs forhold til sin mor som køligt og komplekst.

Ulrich Vogels bog har sin værdi dels som et forsøg på at give en helhedsvurdering af Grundtvigs kriser i deres sammenhæng med resten af hans liv, dels som et alternativ til Helwegs opfattelse af Grundtvig som maniodepressiv. Ulrich Vogel ønsker at gøre opmærksom på, at der ligger et betydeligt sjælesørgerisk potentiale gemt i Grundtvigs forfatterskab, hvilket er så meget mere indlysende, når den grundlæggende konflikt i Grundtvigs liv skyldtes oplevelser og ikke var medfødt.

Ulrich Vogel fører synspunktet fra »Bankede på ved Paradis« videre i en artikel i Tidsskriftet »Fønix« (nr. 4, december 1993), men viser her, hvor vanskeligt det er at gå fra en personalhistorisk analyse til en sjælesørgerisk konklusion, når han her på baggrund af sin Grundtvig-analyse plæderer for indførelse af »den åbne dørs sakramente« i form af kirkekaffe og sociale væresteder i forbindelse med kirkerne. I sin bog undlader Ulrich Vogel at drage den slags konklusioner. Derved følger han ikke sine bemærkninger om det sjælesørgeriske potentiale i Grundtvigs forfatterskab op, men har til gengæld skrevet en bog, der også vil være værd at læse, når man har glemt alt om kirkekaffe og væresteder.

Ramme og indhold i Grundtvigs højskoletanker

Af Kim Arne Pedersen

Thorkild Mads Larsen: Mennesket er ingen abekat. Grundtvigs tanker om den folkelige højskole, med specielt henblik på perioden 1832-1871. Odense Universitetsforlag 1993.

En boganmeldelse bør behandle både form og indhold i det værk, der gennem udgivelse gøres offentligt tilgængeligt. Samtidig er det rimeligt at skelne mellem disse to sider af det trykte værk. Når højskolelæreren Thorkild Mads Larsens bog om Grundtvigs højskoletanker derfor skal vurderes, falder det naturligt at gribe fat om det sproglige ukrudt, som ikke er blevet

luget bort fra værket i, hvad forfatteren kalder affattelsens »sidste hektiske periode« (s. 7). Hvor selve fremstillingen udmærker sig ved et flydende sprog, der kun ind imellem brydes af forkerte stavemåder, fremtræder bogens tekstnoter mindre gennemarbejdede, som om de er blevet hurtigt udformede henimod slutningen af bogens udfærdigelse (se eksempelvis note 2 i »Ramme-Indhold« s. 109 og note 10 s. 112). Videre falder det nærværende anmelder for brystet, at Kaj Thanings navn konsekvent staves med dobbelt n, ligesom Vagn Wåhlins navn staves på hele to forskellige ukorrekte måder s. 114 og i litteraturlisten s. 131. Endelig kan man spørge, om ikke det havde været hensigtsmæssigt at følge de sædvanlige forkortelsesprincipper i forbindelse med Grundtvigs forfatterskab, selv om vi mangler en standardiseret forkortelsesliste til Grundtvig-udgivelser: almindeligvis fremstår GSV som en forkortelse af *Grundtvigs Sang-Værk* og ikke som en forkortelse af det af K.E. Bugge udgivne værk *Grundtvigs Skoleverden i tekst og udkast*.

Hvor en sidste korrekturlæsning altså havde været påkrævet, er der kun grund til at rose bogens disposition. Bogen er struktureret ud fra en omhyggelig adskillelse af den historiske baggrund og Grundtvigs højskoletanker, dernæst indenfor sidstnævnte adskillelsen af ramme og indhold, dvs. Grundtvigs konkrete forslag til højskolens fysiske udformning og indretning og selve højskoletanken, ideen om en skole for hele menneskelivet.

Omtalen af bogens disposition glider med introduktionen af denne skellen fra værkets form til værkets indhold, og her er det da rimeligt med forfatteren at bedømme ramme-afsnittene og indholdsafsnittene for sig, samtidig med, at dette især i forbindelse med placeringen af den teologiske baggrund for menneskesynet i rammeafsnittet giver anledning til en række kritiske bemærkninger.

Det er et prisværdigt initiativ, Thorkild Mads Larsen har taget med udsendelsen af en studie i Grundtvigs højskoletanker. I indledningen gøres det klart, at bogen handler om »den »modne« Grundtvigs højskoletanker« (s. 9), dvs. Grundtvigs forfatterskab efter 1832, og forfatteren gør med rette opmærksom på, at den ældre Grundtvigs forfatterskab er et stedmoderligt behandlet emne i forskningen. Larsen tager på sin vis tråden op fra K.E. Bugges disputats om Grundtvigs pædagogiske tanker, der ikke bevæger sig ud over 1830-ernes midte. Larsen ønsker at kombinere en historisk læsning af Grundtvig med, hvad han med Comte kalder en dogmatisk, dvs. en systematiserende fremstilling af Grundtvigs tanker om højskolen. Larsen ønsker hermed at vise, »at Grundtvigs skoletanker ikke var snævert bundet til realisering af planen om omdannelsen af Sorø akademi til en folkelig højskole og lignende tidsbestemte træk« »samt at det ikke drejede sig om en skole for enkelte sider af menneskelivet, men en skole for hele mennesket« (s. 11). Dermed mener Larsen at sætte sin læser i stand til selv at bedømme,

hvad der har aktuel værdi af Grundtvigs tænkning, og hvad der er tidsbestemt og derfor ikke har gyldighed og relevans i dag. Grundtvig karakterises som en »konkret tænker« (s. 15), hvis ideer bliver til på baggrund af de omfattende forandringer, der finder sted i det danske samfund i Grundtvigs levetid. Den nævnte sondring mellem ramme og indhold falder delvis sammen med en skelnen mellem højskoletankens tidsbestemte træk og dens aktuelle aspekter, samtidig med, at Larsen netop formår at demonstrere, i hvor høj grad højskoletankens indhold, en skole for hele menneskelivet og derfor for alle samfundets stænder eller grupper, netop blev mulig i og gennem det forhold, at Grundtvig tænkte sig højskolen i Sorø givet af den danske konge (s. 37-39). Larsen har her godt fat på den nære sammenhæng mellem konge og folk, der stedse var en hovedtanke for Grundtvig, ligesom det er et hovedmotiv i bogen, at Grundtvig i sine højskoleskrifter bevæger sig bort fra embedsmandsskolen og frem til en betoning af højskolen som en skole for »de unge, der ønskede at repræsentere folket i stænderforsamlingerne, eller som bare havde lyst til en »højere Dannelse« (s. 48). Grundtvig arbejder sig ifølge Larsen frem til den opfattelse, at »det er folket som helhed«, der skal være »det centrale elevgrundlag for skolen« (s. 50). Højskoletankens *indhold* finder Larsen som før nævnt i tanken om en skole for hele menneskelivet og sammenhængende dermed en skole for det, alle mennesker har fælles som borgere i samfundet. Gennem sine analyser af Grundtvigs højskoletekster formår Larsen at argumentere overbevisende for denne væsentlige indsigt, ligesom han på grundlag af sin påvisning af Sorøskolens og embedsmandsskolens relative status også ser sig i stand til at argumentere imod en så betydelig forsker som K.E. Bugge (s. 30).

Det betyder ikke, at der ikke kan rettes kritik mod Larsens synspunkter og analyser. Det er en væsentlig indholdsmæssig mangel ved bogen, at den kun i indledningen rummer en minimal skitse til en forskningshistorisk gennemgang, og at der i noterne henvises til forskellige forskeres værker i flæng, uden at bogen rummer en egentlig gengivelse af og vurdering af deres synspunkter og disses forhold til hinanden. I indledningens alt for knappe skitse til en forskningsoversigt siges det eksempelvis kun, at Grell med sit værk »Skaberånd og folkeånd« rokker ved Thanings hovedtese (som Larsen ifølge litteraturlisten kun kender fra Thanings populære bog *For menneskelivets skyld*, ikke fra disputatsen), ikke, *hvordan* Grell rokker ved Thanings fremhævelse af adskillelsen mellem kristeligt og menneskeligt. Når Larsen gør rede for højskoletankens baggrund i Grundtvigs menneskesyn under ramme-afsnittet, skyldes det forhåbentlig ikke, at han betragter Grundtvigs antropologi som en tidsbestemt forudsætning for højskoletanken. Er det tilfældet, distancerer han sig i hvert fald afgørende fra de seneste års forskning, der netop betoner *sammenhængen* mellem menneskeligt og kristeligt i Grundtvigs forfatterskab. Larsen skriver indledningsvis, at »For

Grundtvig hørte teologi og menneskesyn nøje sammen, og det er ikke muligt at forstå hans skoletanker og det dertil knyttede menneskesyn uden også at inddrage den teologiske baggrund for dem« (s. 22). Til trods for denne indledning og til trods for, at Larsen i sine noter henviser til Thanings antagonist Harry Aronson, er Larsens fremstilling af »Grundtvigs menneskesyn og dets teologiske baggrund« ikke langt fra Thanings tese om Grundtvigs adskillelse af menneskeligt og kristeligt som det bærende i Grundtvigs antropologi. Larsen uddyber imidlertid sine synspunkter i kapitlet *Troen og skolen* i bogens indholdsafsnit, og her når han frem til at stille spørgsmålet, »om troens ord...ville være bandlyst fra skolens område« i tilfælde af, at der var tale om »frihed for såvel lærer som elev« (s. 93). Når Larsen s. 94 i tråd med den nyere forskning fremstår som talsmand for vekselvirkningen mellem menneskeligt og kristeligt, kan det synes besynderligt, at han i kapitlets note 21 mener at være i overensstemmelse med Thanings fremstilling i *Højskolen til debat*. I sin sammenfatning skelner Larsen mellem den Koldske og den Grundtvigske opfattelse af højskolens vækkende funktion, idet han slår fast, at Grundtvig ikke taler om religiøs vækkelse, men om en menneskelig vækkelse til kamp mod døden (98). I sin konklusion, - hvor Larsen overbevisende i forlængelse af Grundtvigs triadiske bestemmelse af menneskelivet tredeler højskolens sigte, - skriver han, at kirken er »repræsenteret« i højskolens »formål«, dog ikke »i fuldt omfang«, men kun i dens »grundlæggende samfundsmæssige eller folkelige aspekt« (s. 103). Dette synspunkt kunne deles af Kaj Thaning, der ofte i debatter henviste til kristendommens kulturelle betydning. Det er lignende synspunkter, som kommer til udtryk i den Thaning-tekst, hvortil Larsen henviser i den ovenfor omtalte note 21. Alligevel distancerer Larsen sig i konklusionens note 9 fra Thaning. Det kan ikke nægtes, at bogen derved tilføjes en vis uklarhed, når det gælder disse afgørende aspekter af Grundtvigs tænkning.

Når dette er sagt, skal det afsluttende siges, at Thorkild Mads Larsens højskolebog fremstår som en letlæst gennemgang af Grundtvigs tanker, der lever op til forfatterens intention, at sætte læseren i stand til selv at vurdere Grundtvigs ideer. Samtidig medfører bogens læselighed ikke, at den giver køb i henseende til videnskabelighed og tekstmæssigt belæg. Larsen gør det til afslutning klart, at en aktuel nyformulering af Grundtvigs højskoletanker forudsætter disses formulering i et moderne sprog og en medtænkning af de sidste 100-150 års forandringer i det danske samfund. Selv om man kunne spørge, hvorvidt eksempelvis Grundtvigs menneskesyn lader sig udtrykke uden brug af traditionelle teologiske begreber, må man dog give Larsen ret i, at en aktualisering ikke bør forfalde til tom gentagelse af Grundtvigs formuleringer. Derimod forudsætter aktualiseringen et solidt arbejde med fortolkningen af Grundtvigs tekster. Til dette arbejde har Mads Thorkild Larsen leveret et særdeles godt bidrag.